

Internet navike dece školskog uzrasta u nekim selima Borske opštine

Mira Stevanović¹, Aleksandra Mitovski², Dragana Živković², Snežana Živković¹, Aca Mladenović¹, Sandra Vasković¹

¹Osnovna škola „Stanoje Miljković“ Brestovac, Maršala Tita 199, 19229 Brestovac, Srbija

²Univerzitet u Beogradu, Tehnički fakultet u Boru, Vojske Jugoslavije 12, 19210 Bor, Srbija

Apstrakt — U radu su prikazani rezultati istraživanja sprovedenog u Osnovnoj školi “Stanoje Miljković” Brestovac, opština Bor, u cilju upoznavanja sa navikama dece školskog uzrasta vezanim za korišćenje Interneta. Iako višestruko koristan u obrazovnom i saznavnom smislu, Internet nosi i opasnosti korišćenja u pogrešne svrhe, naročito kod dece školskog uzrasta. Stoga je cilj istraživanja bio da se prosvetni radnici i društvena zajednica najpre upoznaju sa navikama dece u korišćenju Interneta, kao i pretnjama i zamkama sa kojima se deca mogu suočiti korišćenjem globalne društvene mreže. Rezultati istraživanja pokazali su da većina učenika koristi Internet, ali ga u najvećoj meri koriste za zabavu i aktivnosti na popularnim društvenim mrežama. Mali broj učenika izjasnio se da Internet koristi u edukativne svrhe. Rezultati istraživanja ukazuju na neophodnost definisanja strategije za usmeravanje učenika kroz tekući obrazovno-vaspitni proces da vreme provedeno na Internetu više koriste u obrazovno-saznavne svrhe, kao dopunu tekućim nastavnim aktivnostima. Takođe neophodno je sprovesti edukaciju i učenika i roditelja o potencijalnim opasnostima pri korišćenju Interneta, prvenstveno o zloupotrebi dece na društvenim mrežama. Svako dete, nezavisno od uzrasta, treba da ima bar neka prethodna saznanja o Internet pretnjama i načinima njihovog izbegavanja. Upravo je zadatak prosvetnih radnika da informacije, do kojih se došlo na osnovu sprovedenog istraživanja, transformišu u saznanja koja će preneti učenicima i njihovim roditeljima u cilju zaštite dece tokom njihovog boravka na Internetu.

Glavne reči – *istraživanje, Internet, društvene mreže, škola, edukacija*

I. UVOD

Internet je na velika vrata ušao u ljudske živote i zauzeo važno mesto u svakodnevicu pojedinca. Internet pruža brojne mogućnosti, olakšava potragu za velikim brojem najrazličitijih informacija i štedi vreme. Ni škole nije mimoišao, što predstavlja još jedan vid osavremenjavanja i napretka obrazovanja. Uzrasna granica u kojoj deca počinju da koriste računare sve je niža te se neretko događa da deca budu informatički pismenija od roditelja. Popularnost Interneta, kao relativno novog medija, progresivno raste uzimajući u obzir mogućnosti koje pruža na poljima zabave i socijalizacije. Iluzija da je korisnik anoniman i zaštićen, kao i naizgled bezgranična sloboda koju nudi, svojstva su ovog medija i kao takvog ga čine idealno primamljivim za najmlađu publiku. Procenjuje se da Internet koristi oko 1,2 milijarde ljudi ili oko 18 % svetske populacije. Od toga je polovina uzrasta 5-18

godina. Samo mali broj dece uviđa mogućnosti edukacije i informisanja koje Internet nudi.

Najveći broj sprovedenih istraživanja [1-7] ukazuje da mladi Internet počinju da koriste veoma rano, još u predškolskom uzrastu, a uglavnom ga koriste za zabavu (igranje igrice slušanje i preuzimanje muzike, filmova, video klipova, slika, i dr.). Vrlo su popularne društvene mreže i stranice za upoznavanje MySpace i Facebook. Podaci ukazuju da 38 % dece uzrasta 9-12 godina ima svoj profil na nekoj od društvenih mreža, uprkos starosnom ograničenju od najmanje 13 godina. Procenjuje se da Facebook, uprkos propisanoj starosnoj granici za korišćenje društvene mreže, trenutno ima oko 7,5 miliona korisnika mlađih od 13 godina i 5 miliona mlađih od 10 godina. Fejsbuk, po najnovijim podacima, ima oko 400 miliona korisnika i sada je jedan od najposećenijih sajtova u svetu. Prema studiji, koju je uradio AdriaTalk, Srbija je lider u regionu sa preko 2 miliona korisnika Fejsbuka. Prema procenama agencije Nielsen, u maju 2009. godine deca uzrasta od dve do 11 godina predstavljala su 9,5 odsto svih redovnih internet korisnika u SAD. Broj dece koja koriste Internet porastao je za 18 % u poslednjih pet godina, dok je broj odraslih korisnika Interneta u istom periodu porastao za svega 10 %. Vreme koje deca provode na Internetu poraslo je sa približno sedam sati u maju 2004. na preko 11 sati u maju 2009. što predstavlja stopu rasta od 63 %. Rezultati pokazuju da dečaci provode 7 % više vremena na Mreži nego devojčice, međutim, za vreme koje provedu na Internetu devojčice posete 9 % više sajtova [8].

Kako većina građana još uvek nije dovoljno informisana o značaju bezbednog korišćenja Interneta, među velikim brojem roditelja i dalje vlada uverenje da su deca najbezbednija u kući, za kompjuterom. Međutim, česti su primeri zloupotrebe Interneta poput lažnog predstavljanja ili podsticanja vršnjačkog nasilja širenjem sadržaja kojima se ismeva ili ugrožava nečija bezbednost ili dostojanstvo. Zastrašujuć je podatak da je 57 % dece na Internetu videlo neku vrstu pornografije. Nasilje na Internetu je sve učestalije, a u okruženju virtualne komunikacije na prvi pogled se čini da zakon, tehnologija, škole i roditelji mogu vrlo malo učiniti za njegovo zaustavljanje. U oblasti pravne regulative, Evropska Komisija je od 2006. godine usvojila više zakonskih direktiva u cilju smanjenja negativnih uticaja Interneta na decu i

omladinu, odnosno smanjenja njegove nekontrolisane i besciljne upotrebe [9].

Imajući sve navedeno u vidu, sprovedeno je istraživanje u cilju upoznavanja sa navikama u korišćenju Interneta učenika Osnovne škole "Stanoje Miljković" Brestovac, opština Bor, kako bi osoblje škole edukativno, a po potrebi i preventivno delovalo u usmeravanju učenika da na najbolji način maksimalno iskoriste prednosti Interneta u obrazovno-saznajnom procesu. Osnovna škola "Stanoje Miljković" sa sedištem u Brestovcu, osnovana je 1867. godine, a prvu školsku zgradu dobila je 1904. godine, godinu dana po otvaranju Borskog rudnika. Obrazovno-vaspitni proces odvija se u četiri izdvojena odeljenja međusobno razmeštena u krugu od 50 km, od kojih su tri (matična škola Brestovac, područna škola Šarbanovac, područna škola Metovnica) osmorazredne, a jedna (područna škola Timok) četvororazredna osnovna škola (slika 1). U školskoj 2013/2014. godini nastavno osoblje broji 44 vaspitača, učitelja i nastavnika, a školu od pripremnog odeljenja do osmog razreda pohađa 306 učenika. [10]

Slika 1. OŠ "Stanoje Miljković"
(a-matična škola Brestovac; b-područna škola Šarbanovac; c-područna škola Metovnica; d-područna škola Timok)

II. METODOLOGIJA

Metod korišćen u radu je kvantitativno-kvalitativna analiza, a primenjena istraživačka tehnika bila je istraživanje putem anketnog upitnika.

Osmišljena anketa sadrži 30 pitanja, definisanih tako da budu jasna i razumljiva, posebno učenicima mlađih razreda. Neka od pitanja zahtevala su upisivanje odgovora, dok je većina pitanja bila koncipirana tako da je učenik imao mogućnost izbora jednog od dva moguća ponuđena odgovora ili jednog ili više odgovora od nekoliko ponuđenih odgovora. Takođe, učenici su imali i mogućnost dopisivanja u opciji „drugo“, ukoliko se nisu složili ni sa jednim od ponuđenih odgovora.

Struktura ankete bila je sledeća:

- Pitanja 1-2 odnosila su se na pol i starost ispitanika
- Pitanja 3-11 bila su vezana za korišćenje računara

- Pitanja 12-25 bila su usmerena na korišćenje Interneta, i to:

- sa koliko godina i na koji način je ispitanik naučio da koristi Internet
- Internet stranice koje učenici posećuju
- učestalost korišćenja Interneta
- aktivnost na društvenim mrežama
- pozitivna i negativna iskustva u korišćenju Interneta
- kontrola vremena i Internet stranica koje učenici posećuju od strane roditelja.

- Pitanja 26-30 odnosila su se na dobijanje informacija od učenika da li posećuju sajt škole „Stanoje Miljković“ i koje sadržaje prate.

Anketu je realizovalo nastavno osoblje u svim područnim školama. Sa učenicima prvog razreda anketa je rađena u vidu intervjua, obzirom da nisu svi učenici savladali čitanje i pisanje, dok su ostali učenici sami popunjavali anketu. Učenici pripremljenih razreda nisu bili obuhvaćeni anketom jer ih ima manje od 10 % u odnosu na ukupan broj učenika, a obzirom na uzrast (5 i 6 godina), pošlo se od pretpostavke da oni u jako malom broju koriste Internet, tako da odsustvo ovih podataka neće bitno uticati na konačne rezultate istraživanja.

Bilo je anketirano 250 učenika (90,58 % od ukupnog broja učenika) od prvog do osmog razreda na nivou škole. Prema područnim školama, anketirano je 38,4 % učenika iz Brestovca, 38 % učenika iz Šarbanovca i 23,6 % učenika iz Metovnice. Anketiranih učenika mlađih razreda (6-10 godina) bilo je 45,6 %, odnosno 54,4 % učenika starijih razreda (11-15 godina). Učešće ispitanika prema polu bilo je jednako.

III. REZULTATI I DISKUSIJA

A. Navike učenika u korišćenju računara

Rezultati ankete pokazali su da najveći broj dece svih starosnih kategorija koristi računar, odnosno 96,8 % učenika koristi, dok 3,2 % ne koristi računar (van škole, jer sve područne škole imaju digitalizovane računarske učionice koje prate nastavu u okviru informatičkih predmeta, gde svi učenici koriste računare). Pretpostavlja se da deca koja ne koriste računar potiču iz porodica sa skromnijim materijalnim statusom. Najveći procenat učenika koji ne koriste računar je uzrasta 7 godina. Od učenika koji koriste računar, njih 89,2 % deli računar sa drugim članovima porodice. Najveći broj učenika je počeo da koristi računar sa 6 godina (22,4 %). Najraniji uzrast je tri godine (4%), dok je najveći broj učenika računar naučio da koristi između 4 i 9 godina. Najviše učenika računar je naučilo da koristi u školi, što je i razumljivo, jer se može objasniti činjenicom da se upoznavanje sa računarom i njegovo korišćenje uči kroz celo osmogodišnje školovanje u okviru predmeta: Od igračke do računara (mlađi razredi) i Informatika i računarstvo (stariji razredi). Najviše učenika računar koristi u školi i kod kuće. 32,8 % učenika koji računar u slobodno vreme ne koriste računar kod kuće, odgovorilo je da ga koriste na drugim mestima (kod rođaka, druga/drugarice, i dr.).

Na pitanje u koje svrhe koriste računar, 71,61 % učenika odgovorilo je da ga koristi u zabavne svrhe (igranje igrice, slušanje i preuzimanje muzike, gledanje i preuzimanje filmova), nasuprot 23,08 % koji su odgovorili da računar koriste u edukativne svrhe (učenje sa CD-a, korišćenje MS Office paketa-Word, Excell, PowerPoint). Što se tiče vremena koje provode za računarom, učenici su dali sledeće odgovore:

- manje od sat vremena dnevno..... 44,80 %
- 1-3 sata dnevno..... 38,80 %
- 3-5 sati dnevno..... 7,20 %
- više od 5 sati dnevno..... 4,80 %
- bez odgovora..... 4,40 %

Učenici koji su odgovorili da za računarom provode više od 3 sata dnevno spadaju u kategoriju starijih razreda (najviše uzrasta 12 i 13 godina, mada ima i učenika od 11 godina). Ako se pođe od činjenice da većina učenika živi prilično daleko od škole, oni moraju jako rano da ustanu, a relativno kasno se vraćaju kući (neki učenici moraju da prepešače više od 2 km da bi došli do autobuske stanice odakle autobusom putuju još 4-5 km do škole), neka od konkretnih pitanja koja se mogu postaviti u vezi sa njihovom dnevnom raspodelom vremena mogu biti:

- da li i koliko imaju vremena za obavljanje tekućih školskih obaveza (učenje, domaći zadaci, lektira, i dr.)
- da li i koliko pomažu roditeljima jer život na selu prate određene specifičnosti koje se ogledaju u potrebi za radom svih, pa i najmladnjih ukućana
- da li uspevaju kvalitetno da se odmire za naredni školski dan?

Kada je u pitanju roditeljska kontrola, učenici su odgovorili da 52,4 % roditelja kontroliše vreme, nasuprot 44,4% roditelja koji ne kontrolišu vreme koje učenik provodi za računarom. Učenicima starijih razreda roditelji manje kontrolišu vreme koje provode za računarom. Nešto više od dve trećine roditelja koristi računar (77,2 %), dok 19,2 % ne koristi računar.

B. Navike učenika u korišćenju Interneta

Na pitanje da li koriste Internet, 92,8 % učenika odgovorilo je da koristi. Učenici koji su odgovorili da ne koriste Internet (7,2 %), nisu dalje popunjavali anketu.

Rezultati istraživanja ukazuju da su deca mlađeg uzrasta ranije počela da koriste Internet. To se može objasniti činjenicom da je digitalizacija seoskih centrala u opštini Bor otpočela tek pre 3-4 godine (Metovnica još uvek nema digitalnu centralu pa je u ovoj školi manji broj učenika odgovorio da koristi Internet, kome pristupaju preko mobilnih mreža). Učenici starijih razreda su zbog toga kasnije krenuli sa korišćenjem Interneta. To potvrđuje i podatak da najveći broj anketiranih učenika koristi Internet u poslednje tri godine.

Najveći broj učenika Internet je naučio da koristi sa šest, sedam i osam godina (52,59 %), dok ima učenika koji su naveli da su Internet naučili da koriste sa tri i četiri godine (oko 2 %). Najviše učenika Internet je naučilo da koristi uz pomoć roditelja, samostalno i u školi. To je u dobroj korelaciji sa odgovorima na prethodno pitanje, obzirom da je najveći

broj učenika i pre polaska u školu imao dodira sa računarom i naučio osnove korišćenja Interneta, da bi u školi kroz informatičke predmete unapredio svoja znanja. Internetu se najviše pristupa od kuće, zatim u školi i preko mobilnog telefona.

S obzirom na vrlo visoke procenete zastupljenosti Interneta među mlađim učenicima, neophodno je razmišljati i o negativnim stranama koje donosi ta aktivnost. Već je postalo globalno rasprostranjeno mišljenje da decu treba zaštititi i od nasilja na Internetu, te je 2009. godina u Srbiji proglašena za godinu zaštite dece na Internetu.

Kada je u pitanju vreme koje provode na Internetu, učenici su dali sledeće odgovore:

- jednom mesečno i ređe..... 3,88 %
- jednom nedeljno..... 15,52 %
- više puta nedeljno..... 28,02 %
- svakodnevno..... 52,58 %

Pretpostavlja se da učenici koji koriste Internet jednom mesečno i ređe, i jednom nedeljno spadaju u grupu učenika koji ne poseduju računar u kući, ili pak nemaju ADSL pa Internet koriste ili u školi ili na nekom drugom mestu (rođaci, drugovi, i dr.).

Učenici koji svakodnevno koriste Internet, odgovorili su i na pitanje koliko vremena dnevno provedu na mreži. Manje od sat vremena dnevno na Internetu provede 28.69 % učenika, dok 45.90 % dece na mreži bude između 1 i 3 sata.

Rezultati ankete pokazuju da 7,75 % anketiranih učenika starosti 11-14 godina provodi 3-5 sati dnevno na Internetu, dok 3,88 % učenika iste starosne kategorije provodi više od 5 sati dnevno na Internetu. To znači da oko 11 % učenika svakodnevno na Internetu provede više od 3 sata.

Ukoliko se povežu rezultati o vremenu provedenom za računarom i vremenu provedenom na Internetu, može se zaključiti da najveći broj učenika koji imaju u kući računar i imaju pristup Internetu, najveći deo vremena provedenog za računarom u stvari provode na Internetu (Tabela 1).

TABELA 1 BROJ UČENIKA PREMA STAROSTI I PRIPADNOSTI PODRUČNOJ ŠKOLI KOJI VIŠE OD TRI SATA DNEVNO PROVODE ZA RAČUNAROM I NA INTERNETU

Godine	11			12			13			14			Zbir
Za računarom													
Škola	B	M	Š	B	M	Š	B	M	Š	B	M	Š	
3-5 sati	1	/	/	3	4	2	2	/	4	1	/	1	18
Više od 5sati	3	/	/	3	1	/	1	1	2	1	/	/	12
Na Internetu													
Škola	B	M	Š	B	M	Š	B	M	Š	B	M	Š	Zbir
3-5 sati	1	/	/	1	4	/	2	1	2	2	4	1	18
Više od 5sati	3	/	/	3	/	/	/	/	1	/	/	2	9

Vreme koje dete školskog uzrasta provede na Internetu kontroliše 47,1 % roditelja, dok 52,59 % roditelja ne kontroliše. Sadržaje koje dete posećuje kontroliše 44,4 % roditelja, dok 55,60 % ne kontroliše. Interesantan je podatak da je veći procenat roditelja koji ne kontrolišu vreme

provedeno na Internetu, niti stranice koje deca posećuju – taj procenat proporcionalno raste sa uzrastom učenika. Alarmantan je podatak da 21 učenik (9,05 %) uzrasta 11-14 godina, koji provodi na Internetu više od 3 sata dnevno, nema roditeljsku kontrolu niti nad vremenom niti nad sadržajima koje prati.

U savladavanju školskih obaveza i proširivanju znanja iz gradiva obuhvaćenog nastavnim predmetima, Internet je od pomoći 73,71 % učenika, delimično pomaže 15,52 % učenika, dok 9,91 % učenika smatra da Internet ne pruža pomoć u učenju i savladavanju školskog gradiva.

Prema sadržajima koje posećuju na Internetu, učenici OŠ „Stanoje Miljković“ Brestovac nimalo ne odskaču u odnosu na svoje vršnjake iz gradskih sredina, zatim Evrope i sveta – najviše ga koriste za zabavu (igranje igrice, slušanje muzike, aktivnosti na društvenim mrežama, gledanje filmova, komunikaciju, sticanje novih prijatelja, elektronska pošta). Samo 55 učenika (23,7 %) odgovorilo je da, pored zabave, Internet koristi u edukativne svrhe. Stranica koja se najčešće posećuje u tu svrhu je Wikipedia. Ako se pođe od činjenice da je Wikipedija portal koji kreiraju sami Internet korisnici, velika je verovatnoća da su mnoge od prezentovanih informacija netačne, te se kao takva, Wikipedia ne može smatrati validnim i verodostojnim enciklopedijskim izvorom informacija.

Socijalne mreže na internetu danas predstavljaju sadržaje koji su veoma popularni među korisnicima Interneta, a naročito među mladima. Osim što predstavljaju neku vrstu trenda, što doprinosi njihovoj popularnosti, one donose i nove mogućnosti u komunikaciji, kao i olakšano sklapanje kontakata, kao i upotrebu i razmenu različitih sadržaja, što ih čini primamljivim.

Najposećenije društvene mreže su:

- Facebook 53,96 %
- Ask.fm 16,71 %
- Limundo 9,38 %
- Twitter 9,09 %
- Kupindo 7,92 %
- Instagram 1,76 %
- drugo 1,17 % (portali za onlajn igrice i forumi za filmove).

Za razliku od rezultata drugih istraživanja, u ovom slučaju društvenu mrežu Facebook više posećuju ispitanici ženskog pola (58,19 %). Iako je donja starosna granica za korišćenje Facebooka 13 godina, 53,02 % učenika mlađih od 13 godina navelo je da ima svoj profil na Facebooku?!

Najveći broj učenika ima pozitivno iskustvo sa korišćenjem Interneta, dok je 5 % navelo da je imalo problema sa uznemiravanjem od strane poznatih i nepoznatih osoba, lažnim predstavljanjem, prevarom pri internet kupovini i dr.

IV. ZAKLJUČCI

Rezultati sprovedenog istraživanja o internet navikama učenika OŠ „Stanoje Miljković“ Brestovac pokazali su da učenici osnovnih škola u ispitivanim selima Borske opštine ne odudaraju od svojih vršnjaka u Srbiji, Evropi i svetu – najveći

deo vremena provedenog na Internetu koriste za zabavne sadržaje i aktivnosti na društvenim mrežama. Jedina razlika je u godinama sa kojima se počinje sa korišćenjem Interneta – anketirani učenici starijih razreda OŠ „Stanoje Miljković“ Brestovac nešto kasnije su počeli da koriste Internet, što je posledica kasnije digitalizacije seoskih telefonskih centrala. Život u seoskoj sredini ni na koji način ne predstavlja ograničavajući faktor za pristup informacijama i sadržajima koji su popularni među mlađom populacijom. Kao što se i moglo očekivati, najpopularnija društvena mreža je Facebook, koja važi i za globalno najpopularniju društvenu mrežu.

Očekivalo se da će učenici u većoj meri navesti da Internet koriste u edukativne svrhe, međutim rezultati su pokazali da samo 1/5 učenika koristi Internet za učenje i proširivanje znanja iz tekućih školskih predmeta. To otvara prostor nastavnom osoblju škole da na tom polju preventivno i edukativno deluje. Neophodno je osmisлити strategiju kojom bi se kroz različite vidove školskih i ostalih slobodnih aktivnosti u okviru redovnog obrazovno-vaspitnog procesa učenici stimulisali da vreme provedeno na Internetu kanališu u smeru kvalitetnijeg korišćenja globalne mreže. Takođe je neophodno i roditelje upoznati sa rezultatima sprovedenog istraživanja, zatim sa mogućim opasnostima i pretnjama koje prate „nebezbednu“ upotrebu Interneta i ukazati na neophodnost kontrolisanja vremena i sadržaja koje njihova deca na Internetu prate. Iako omogućava brz i jednostavan pristup informacijama i pruža brojne prednosti u sferi uspostavljanja novih oblika ljudske interakcije, Internet ima svojih mana koje nikako ne treba ignorisati. Ako se u tom kontekstu formira svest dece, zajedničkim naporima i škole i roditelja, da pored prednosti postanu svesna i potencijalnih pretnji, ona će u budućnosti moći da u Internetu vide dobrog i korisnog saveznika.

LITERATURA

- [1] G. M. Johnson, „Self-esteem and use of the Internet among young school-age children“, *Int. J. Psychol. Stud.*, vol. 3, pp. 48-53, December 2011.
- [2] K. Young, „Towards a model for the study of children's informal Internet use“, *Comput. Hum. Behav.*, vol. 24, pp.173-184, March 2008.
- [3] M. Valcke, S. Bonte, B. De Wever, and I. Rots, „Internet parenting styles and the impact of internet use on primary school children“, *Comput. Educ.*, vol. 55, pp. 454-464, September 2010.
- [4] G. M. Johnson, „Young children's Internet use at home and school: Patterns and profiles“, *J. Early Childhood Res.*, vol. 8, pp. 282-293, October 2010.
- [5] G. B. Flander, I. Cosic, and B. Profaca, „Exposure of children to sexual content on the internet in Croatia“, *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, vol. 33, pp. 849-856, December 2009.
- [6] M. Valcke, T. Schellens, H. Van Keer, and M. Gerarts, „Primary school children's safe and unsafe use of the Internet at home and at school: An exploratory study“, *Comput. Hum. Behav.*, vol. 23, pp. 2838-2850, November 2007.
- [7] M. DeBell and C. Chapman, „Computer and Internet use by students in 2003: Statistical Analysis Research“, IES-National Center for Education Statistics, US Department of Education, 72 pages, September 2006.
- [8] Internet strana: <http://www.vreme.com>
- [9] European Commission, „European Strategy for a Better Internet for Children“ Brussels, 17 pages, May 2012.
- [10] Internet strana: <http://osstanojemiljkovic.nasaskola.rs/>